

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ АНАЛІЗУ ІНТЕГРАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Розглянуто історичні, політичні та економічні передумови формування багатовекторного інтеграційного середовища України, оцінено основні напрямки інтеграційного розвитку, проаналізовано їх переваги та недоліки. Визначено альтернативну концепцію інтеграційного розвитку України.

The article concerns historical, political and economic pre-conditions of forming the multiple-vector integration environment of Ukraine. The basic directions of integration development are estimated and their strengths and weaknesses are analyzed in the article. The alternative conception of integration development of Ukraine is also determined.

Україна є країною, яка водночас належить до Центральноєвропейського, Чорноморського та Східноєвропейського регіонів, знаходячись на перетині трьох надзвичайно потужних геополітичних масивів: Євроатлантичного, Євразійського та Ісламського. Внаслідок історичних і політичних реалій територія України є інтегруючою складовою стратегічних протистоянь "північ – південь" і більш яскраво вираженого "захід – схід".

На даному етапі розвитку перед Україною гостро постає питання самоідентифікації, вибору "центру тяжіння", віднесення самої себе до однієї із згаданих геополітичних сил з урахуванням історичних традицій і майбутньої перспективи розвитку. Україну ще й досі відносять до пострадянського простору, в той час як країни колишнього соціалістичного табору вже стали частиною Центральної та Східної Європи.

Актуальність дослідження даної сфери зовнішньополітичного і економічного життя України зумовлюється необхідністю концептуального обґрунтування основних напрямків і цілей зовнішнього співробітництва України, визначення доцільних інструментів такої взаємодії по окремих важливих її напрямках з урахуванням потреб вітчизняної економіки.

У вітчизняній науковій літературі питання багатовекторності інтеграційного розвитку України, співробітництва з ЄС, Росією тощо, а також структурної реформи системи зовнішньоекономічної діяльності знайшли відображення в численних роботах О. Білоруса, В. Будкіна, І. Бураковського, В. Геєця, М. Дудченка, А. Кредісова, І. Лукінова, Д. Лук'яненка, О. Мозгового, В. Новицького, В. Онищенко, Є. Панченка, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Поручника, А. Румянцева, В. Степаненка, В. Супруна, В. Федосова, А. Філіпенка, С. Фоміна, А. Хахлюка та інших. В дослідженнях багатьох авторів далекого та ближнього зарубіжжя, зокрема з праць Б. Гурне, Д. Кауфмана, Е. Кочетова, Дж. Стігліца, Є. Кіш, Е. Сіскоса, У. Тіссена, Л. Якобсона та інших розглядаються принципові проблеми формування геополітичних та гео економічних структур, вироблення міжна-

родних економічних стратегій на державному та мікроекономічному рівнях.

Однак, розгляд проблеми інтеграційного середовища України, на нашу думку, досі не носить комплексного характеру, який дозволив би оцінити всі переваги і недоліки векторів інтеграційного розвитку, а також можливості чи загрози для України.

Метою даної роботи стала всебічна оцінка векторів інтеграційного руху України з позицій зацікавлення, переваг і загроз для всіх учасників цього процесу.

Під концепцією багатовекторності інтеграційного розвитку, на нашу думку, слід розуміти синхронізацію розвитку відносин у всіх вимірах і напрямках зовнішніх відносин України: Євроатлантичному, Євроазіатському, Чорноморському тощо.

На даному етапі соціально-економічного розвитку України її інтеграційне середовище визначається такими напрямками [4]:

1. Інтеграція до Європи.
2. Стратегічне партнерство зі США.
3. Стратегічне партнерство з Російською Федерацією.
4. Поглиблення зв'язків з країнами СНД.
5. Партнерство з країнами Південної та Південно-Східної Азії.
6. Співробітництво з країнами Північної Африки та Латинської Америки.

В лютому 2005 року Президент України Віктор Ющенко заявив, що "період багатовекторності ми залишаємо в минулому", – інтеграція в європейські та євроатлантичні структури "віднині буде визначати стратегію і тактику української політики". Разом з тим, слід розрізняти векторність інтеграційного розвитку та векторність розвитку зовнішньої торгівлі країни. Це взаємопов'язані, але не тотожні поняття.

Почнемо оцінку напрямів інтеграційного розвитку з аналізу поточного портфелю ринків у зовнішній торгівлі України. Ринки (країн або регіонів), що попадають в одну зону матриці, наданої в табл. 1, ймовірно, відіграють схожу роль у портфелі ринків.

Таблиця 1. Зони матриці портфелю ринків

<p>"Бурхливе зростання". Це зона стратегічного вектору зовнішньої торгівлі країни (орієнтація на найближче майбутнє)</p>	<p>"Новий вектор" Зона визначає країни, зовнішня торгівля з якими не була пріоритетною у попередні роки, але становить перспективу та має потенціал для зростання</p>	<p>Високі</p>	<p>Темпи зростання обсягів зовнішньої торгівлі з країною (середина інтервалу – темпи зростання загального обсягу зовнішньої торгівлі) – поточний рік у порівнянні з попереднім</p>
<p>"Стабільність" Зона визначає країни, що забезпечують поточну стабільність зовнішньої торгівлі країни</p>	<p>"Невизначеність" Варіанти: "Збір врожаю" – використання встановлених раніше зв'язків без встановлення нових "Стагнація" "Уход з ринку"</p>	<p>Низькі темпи зростання або падіння</p>	
<p style="text-align: center;">Значна</p>	<p style="text-align: center;">Незначна</p>		
<p style="text-align: center;">Доля обсягу зовнішньої торгівлі з країною у загальному обсязі зовнішньої торгівлі</p>			

Пріоритетним для України виступає перший із зазначених вище напрямків, тобто повноправна інтеграція

до Європейського Союзу. Невизначеність у виборі курсу міжнародного розвитку позначилася підписанням у

1998 р. Указу Президента України "Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу", де зазначені такі основні напрями інтеграційного процесу України до ЄС [2]:

1. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини.
2. Економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС.
3. Інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки.
4. Політична консолідація та зміцнення демократії.
5. Адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС.
6. Культурно-освітня і науково-технічна інтеграція.
7. Регіональна інтеграція України.
8. Галузева співпраця.
9. Співробітництво в галузі охорони довкілля.

Головним завданням сучасного етапу є створення належної бази для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та формування в суспільстві стійкої проєвропейської більшості.

Критеріями досягнення зазначеної стратегічної цілі згідно зазначеної програми є [3, 3]: прискорене набуття Україною членства в Світовій організації торгівлі налагодження співробітництва з Європейською асоціацією вільної торгівлі, започаткування переговорів з питань створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, визнання України країною з ринковою економікою.

Європейський Союз встановлює також такі вимоги до країн – претенденток на вступ [1, 22]:

- ✓ стабільність функціонування національних інститутів, що забезпечують демократію, верховенство закону, права людини і захист інтересів національних меншостей;
- ✓ наявність сформованої і діючої ринкової економіки;
- ✓ здатність конкурувати і витримати натиск ринкових сил на внутрішньому ринку Євросоюзу;
- ✓ готовність прийняти на себе у повному обсязі зобов'язання, пов'язані зі вступом у ЄС.

Насправді ж, приєднання до ЄС вимагає від країн поступок певної частини їх свобод і національних інтересів. Адаптацію країн, які збираються приєднатися до ЄС, до нових умов ускладнює те, що Євросоюз схильний приєднувати нових членів виключно на своїх необговорюваних і нерівноправних умовах:

- ✓ від претендентів вимагається стовідсоткове і безумовне виконання вимог ЄС, який отримує абсолютний пріоритет над їх національним правом аж до прямого втручання;
- ✓ до існуючих претендентів застосовується єдиний і стандартний підхід, який не враховує їх національної специфіки;
- ✓ Євросоюз залишає за собою право на обмеження у допуску визначених раніше країн до певних аспектів свої прав і свобод. Це, наприклад, стосується свободи пересування робочої сили.

З огляду на все це перспективи бути приєднаними до ЄС стають вже не такими безхмарними, як це здавалося раніше.

Інтеграція України у європейські структури є процесом, який неможливо розглядати у відриві від розвитку зв'язків ЄС з Росією. Росія не може і не намагається бути інтегрованою у Європейський Союз, прагнучи залишитися самостійним центром сили. На сьогодні у російському суспільстві спостерігається тенденція до охолодження відносин з Західною Європою, яка змінила період відкритості назустріч Заходу. Для ЄС таке положення означає втрату того потенціалу, який при-

таманий процесу зближення. ЄС може набути привабливості для Росії тільки тоді, коли він буде сприйматися Росією як дещо самостійне і цілісне, тобто при умові відстроювання від США. Росія бажає бути партнером, а не членом ЄС, тоді як метою української політики є повномасштабна інтеграція у Європу, життєва необхідність чого визначається прагненням повноцінного ствердження у світовому співтоваристві. Російський же уряд не готовий для делегування національного суверенітету на наднаціональний рівень, що є необхідною передумовою членства в Європейському Союзі [6, 79].

Пріоритети і стратегії обох "векторних полюсів" інтеграційного простору України схожі, а часом навіть ідентичні. Це ставить Україну в умови жорсткого вибору, коли ці два головні напрями інтеграції є альтернативними, тобто один абсолютно виключає інший. Крім того, обидві зазначені геополітичні сили несуть у собі певну загрозу українському суверенітету.

Основними геополітичними та зовнішніми пріоритетами України є:

- ✓ ствердження України як незалежної суверенної держави, зміцнення фундаментальних цінностей та інституцій, що забезпечують соціокультурний розвиток;
- ✓ повернення України в європейський цивілізаційний простір, всебічна інтеграція до європейських та євроатлантичних політичних і соціальних структур;
- ✓ поглиблення партнерства з НАТО, зміцнення стратегічного партнерства зі США;
- ✓ підтримка і розвиток рівноправних і взаємовигідних відносин з Росією, зміцнення відносин зі стратегічно важливими сусідами;
- ✓ протидія неконтрольованому іноземному економічному проникненню і всебічний захист економічного суверенітету;
- ✓ блокування спроб односторонньої іноземної соціально-культурної та інформаційної експансії і домінування.

Реалізація визначеного пріоритетним напрямку євро-інтеграції для України ускладнюється існуванням ряду проблем у відносинах з Росією, які вимагають їхнього адекватного розв'язання, вироблення довгострокової стратегії взаємовигідного економічного співробітництва. Реальним кроком у цьому напрямку стала ратифікація угоди про Єдиний економічний простір Росією, Україною, Білоруссю та Казахстаном. Однак, при подальшому розвитку експансіоністських намірів Росії, напрямок тісної інтеграції з нею для України бачиться нам абсолютно безперспективним, більш того, таким, який загрожує національному і економічному суверенітету України.

Що стосується інтеграції України до ЄС, то перевагами у цьому напрямку є наступні:

1. Основні політичні переваги: гарантія політичної стабільності, гарантія демократії, гарантія безпеки.
2. Основні економічні переваги: макроекономічна стабільність, збільшення продуктивності економіки, збільшення обсягів торгівлі між Україною та ЄС, вільне пересування робочої сили в межах ЄС.
3. Основні соціальні переваги: захист прав працівників, реформа соціальної сфери, охорона навколишнього середовища.

Залучення України до європейських процесів шляхом інтеграції, а не лише через партнерство та співробітництво, зміцнить внутрішню та зовнішню безпеку Європи, її економічний та інтелектуальний потенціал, посилить європейську ідентичність, а отже – відповідатиме ключовим інтересам самого ЄС. Тому його розширення ставить перед Європою питання про гарантування послідовності і незворотності євроінтеграційних про-

цесів, запобігання появі нових ліній поділу на континенті. НДП впевнена, що зупинка розширення ЄС на західному кордоні України не відповідала б духу і змісту концепції об'єднаної Європи.

Проаналізувавши обидва потенційні напрямки інтеграційного середовища України, маємо змогу виділити ряд переваг та недоліків безумовно пріоритетного (вступ до ЄС) напрямку (див. табл. 2).

Таблиця 2. Переваги та недоліки Євроатлантичної інтеграції України

Переваги	Недоліки
<p><i>Соціально-економічні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ високий рівень соціального забезпечення та захисту населення; ✓ нові ринки збуту для українських товарів; ✓ додаткові інвестиції в українську економіку; ✓ нові транспортні можливості; ✓ ефективна регіональна політика; ✓ розвиток малого та середнього бізнесу; ✓ розвиток високих технологій; ✓ стандарти ЄС у виробництві (екологічні тощо); ✓ нові рекреаційні можливості; ✓ прискорення формування середнього класу. 	<p><i>Економічні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ втрата конкурентоспроможності частиною товарів; ✓ використання України в якості сировинної бази; ✓ переміщення до України шкідливих виробництв; ✓ скорочення АПК; ✓ складність переходу на європейський рівень цін; ✓ проблема перекваліфікації та зникнення певних галузей промисловості; ✓ обмеження досліджень; ✓ протекціонізм європейських товарів.
<p><i>Політичні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ зростання політичного статусу держави; ✓ стабільність політичної системи; ✓ розвинене громадянське суспільство; ✓ ефективний захист прав людини. 	<p><i>Політичні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ часткова втрата суверенітету; ✓ перетворення в буфер між Сходом і Заходом; ✓ втрата особливого геополітичного положення; ✓ ускладнення відносин з Росією і Білоруссю.
<p><i>Культурні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ поширення української культури в країнах ЄС; ✓ акумуляція європейських культурних цінностей. 	<p><i>Соціальні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ставлення до українців, як до європейців "другого сорту" ✓ проблема взаємодії культур; ✓ поглиблення конфлікту поколінь; ✓ проблема міграції; ✓ ускладнення візового режиму зі східними сусідами; ✓ зміни в системі освіти; ✓ проблема церков.
<p><i>Переваги військової безпеки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ мирне співіснування; ✓ європейська колективна безпека. 	

Незважаючи на декларативне визначення пріоритетним вектора євро інтеграції, до 2005 року більш реальні та серйозні кроки Україна робила у шляху до більш тісної взаємодії з Росією. Свідченням цьому є вже згадуваний Єдиний економічний простір, а також відмова від прямого використання нафтопроводу "Одеса-Броди" на користь російській стороні. Все це значною мірою ускладнювало подальший поступ України на шляху до Європи.

Таким чином важливо, щоб участь України в такому об'єднанні як ЄЕП не входило в протиріччя із стратегічним курсом країни на європейську інтеграцію. А тому відносини в рамках об'єднання мають формуватися на основі рівноправного взаємовигідного співробітництва. Це, зокрема, означає, що економічна інтеграція має проводитися на даному етапі у вигляді формування зони вільної торгівлі. Питання створення митного союзу доцільно розглядати тільки після вступу всіх країн-учасниць до СОТ.

На нашу думку, варто виділити третій, не менш важливий вектор інтеграційного поля України. Йдеться про чорноморське співробітництво та подальший розвиток взаємовідносин з країнами Азії. Інституціоналізація Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) бачиться одною з можливих ланкою

інтеграції чорноморських держав до ЄС, виходу на нові потенційні ринки Центральної Азії та Кавказу. В лютому 2005 року Президент України заявив про необхідність відродження ще одного інтеграційного об'єднання – ГУУАМ. Найближчим часом очікується інституціоналізація цього об'єднання.

З огляду на все вище сказане, можливо, ідеї деяких політологів, що Україні потрібно не прямувати до Європи, а будувати її у себе [5, 86], здаються не такими й зухвалими. Головною метою нової інтеграційної політики України має стати її спрямованість на реалізацію українських інтересів.

1. Иванов И. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия // Мировая экономика и международные отношения. – 1998, № 9. – с. 22-33. 2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11.06.1998 р. №615/98. 3. Програма діяльності Кабінету Міністрів України "Реформи заради добробуту" // Урядовий Кур'єр, 2000. – 15 березня (№ 47). – с. 3-6. 4. Стратегія економічного і Соціального розвитку України на 2004-2015 рр. "Шляхом європейської інтеграції" / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К., 2004. 5. Шнайдер-Детерс В. Европейская перспектива Украины: полноправное членство или добрососедство? // Политична думка, 2000, № 2 (19), стор. 77-87. 6. Шнайдер-Детерс В. К конкретизации концепции "Большой Европы" // Политична думка, 2000. – № 3-4 (20). – с.78-87.

Надійшла до редколегії 08.07.2008

М. Мошкова, асп.

ЗАСТАВНА В СИСТЕМІ РЕФІНАНСУВАННЯ ІПОТЕЧНИХ КРЕДИТІВ

У статті досліджується роль заставної в системі рефінансування іпотечних кредитів. З'ясовано особливості застосування заставної в іпотечному кредитуванні банків, а також визначено методи рефінансування з використанням заставної. Відзначено недостатній рівень використання заставної у вітчизняній практиці.

The article is focused on the role of mortgage in the system of mortgage credit refinancing. Features of use of the mortgage in the mortgage credit of the banks, also definition of refinancing methods with help of the mortgage. Insufficient level of use of the mortgage is marked in the native practice.

Заставна вважається одним із перших видів іпотечних цінних паперів, що використовується не тільки

для операцій на первинному, але й на вторинному іпотечному ринках. Адже на основі пулу заставних